

Az amerikai közkönyvtárak sorrendje 2008-ban

1999 óta jelenik meg a *HAPLR* (*Hennen's American Public Library Ratings*), amely hat input és kilenc output alapján állít fel sorrendet az amerikai könyvtárak között. Az egyes államokat is rangsorolja a könyvtári teljesítmények (és ráfordítások) alapján: az élen Ohio, Utah, Oregon, Washington és Indiana áll, a sor végén Mississippi District of Columbia, Alabama, Tennessee, és Georgia. Az egyes könyvtárakat lakossági kategóriánként sorrendezi (500 000, 250 000, 100 000, 50 000, 25 000 lakos).

Érdekes az a táblázat, amely országos összesítésben tartalmazza a bemeneti adatokat (ráfordítások) és a kimeneteket (kölcsonzés stb.), valamint az ezekből képzett viszonyszámokat, és szemlélteti az 1999-hez és 2006-hoz mért pozitív vagy negatív változásokat. Ebből többek között kiderül, hogy minden működésre fordított dollár mellett 14 centet költöttek beruházásra; a működési kiadások egy év alatt 4,2%-kal nőttek, míg az állománybeszerzés költségei 0,8%-kal csökkentek; a kölcsönzési forgalom 2,3%-kal emelkedett. Leginkább a folyóiratelfizetés csökkent (4,2%), valószínűleg az online hozzáférés terjedése miatt. Egy 1962-es közkönyvtári tankönyv a költségvetés 20%-át tartotta helyesnek állománygyarapításra fordítani; ez 1999-ben 15,1%, 2008-ban 13,2% volt. Az egy munkaóra eső kölcsönzések száma 2,5%-kal, az egy nyitvatartási órára eső látogatások 5,4%-kal, a kölcsönzések 4,8%-kal emelkedtek. Az inflációt leszámítva az egy kölcsönzésre eső ráfordítás összege körülbelül ugyanaz, mint 10 éve volt.

Az ezredforduló körül megerősödtek a kétségek a közkönyvtárak jövőjét illetően. Az *ALA* 2006-os felmérése szerint a közönség 90%-a szerint nagyobb szükség van a közkönyvtárakra, mint valaha. Nem közömbös azonban, hogy mit és hogyan tesznek. Ezért az utolsó évtizedben szaporodtak a közkönyvtárak minősítésére, rangsorolására irányuló próbálkozások. Vagyis a szakma is érdekelt abban, miképpen mutathatja be a szolgáltatások értékét, hogyan lehet mérni a könyvtári beruházá-

sok hasznát. Ilyen vállalkozás volt az utóbbi 11 évben a *National Center for Education Statistics* (*NCES*) *Peer Assessment Tool*, amely 1997-ben jelent meg, és a könyvtári teljesítménymérés és összehasonlítás eszköze kíván lenni. Németországban a *BIX* (*Der Bibliotheksindex*) látott hasonló céllal napvilágot 1999-ben. Angliában 2000 óta jelenik meg az *Audit Commission* jelentése a könyvtárak működési feltételeiről és az egyes könyvtárak rangsoráról. Az USA tekintetében megemlítendő még 1998 óta a *Bibliostat* a *SirsiDynix* által szponzorált *Normative Data Project* 2005-től, továbbá 2002 és 2006 között a *Gannett Database*, amelyet a helyi hírlapszerkesztőségek számára adtak ki.

Nemrég adta hírül a *Library Journal*, hogy két szerző a *Bibliostat* támogatásával meg fogja jelentetni az ún. *LJ Indexet*. Most ők is rangsorolni kívánják a könyvtárakat, ám csak a kimeneti adatok alapján, mivel – szerintük – a bemeneti adatok nem mérik a könyvtári teljesítményt.

A négy mutatóval dolgozó *LJ Index*-nek könnyebb dolga lesz, mint a 15-tel operáló *HAPLR*-nek. E 15-ben szerepelnek olyan tényezők is, mint hogy mennyit költ lakosonként a fenntartó a könyvtárára, mekkora a személyzet, milyen a dokumentumokkal való ellátottság stb. Mivel e tényezők nem egyforma súllyal esnek latba, valamiképpen mérlegelni is kell őket. Mindettől eltekint az *LJ Index*, egyenlőségjelet téve közéjük. Valóban minden szolgáltatás azonos fontosságú lenne? S ugyanannyiba kerülne?

Kritika tárgya volt az is az *HAPLR*-rel szemben, hogy nyilvánosságra hozta, mennyit is fordít lakosonként könyvtárára a fenntartó. Egyesek szerint ez ahhoz vezet, hogy némely bőkezűbb gazda – látván mások szűkmarkúságát – visszavesz a költségekből. Sok gyakorló és jól ellátott, eredményes könyvtárat vezető könyvtáros azonban egyáltalán nem fél ettől, hiszen éppen a *HAPLR*-re támaszkodva tudja bizonyítani fenntartójának, hogy na-

gyobb ráfordítás nagyobb hasznot, azaz intenzívebb használatot eredményez. A HAPLR szemléltetni kívánja az input és az output egyenlegét; az LJ Index kerülni akarja ezt. De miért? Kit akar védeni? A könyvtárakat? Az adófizetőket? Vissza akarja tartani az információt, hogy a következményekre való tekintet nélkül védje a könyvtárakat? Ez nem vet jó fényt az információ szabad folyásáért síkra szálló könyvtáros szakmára.

Vagy egy másik probléma: az egy főre eső kiadások változása majdnem mindig együtt jár az egy főre eső beszerzési költségek változásával. Ezért

az egyik mutatót az LJ Index el akarja hagyni. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy néha bizony egy könyvtár bőséges fejenkénti költségvetéssel rendelkezik, amelyből azonban nagyon keveset fordít állománygyarapításra. A HAPLR-ből, amely a könyvtárak szintjén vizsgálja az adatokat, erre fény derül, míg a nagy összegzésben ez elbújjik.

/HENNEN, Thomas J. Jr.: Hennen's American Public Library Ratings 2008. = American Libraries, 39. köt. 9. sz. 2008. okt. p. 56–61./

(Papp István)